

Måndagen den 14 mars

Kl. 12.00

Om översyn av bestämmelserna om nedläggning av förundersökning

1 § Justerades protokollen för den 26 och 29 februari samt den 1, 2, 3 och 4 mars.

2 § Talmannen meddelade att *Nils G Åsling* den 8 mars och *Bengt Rosén* i dag återtagit sina platser i riksdagen, varigenom *Stina Eliassons* och *Bengt A Klangs* tjänstgöring som ersättare upphört.

3 § Svar på interpellation 1987/88:185 om översyn av bestämmelserna om nedläggning av förundersökning

Anf. 1 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Göran Ericsson har beträffande bestämmelserna om nedläggande av förundersökning frågat mig

1. om jag avser att göra justeringar i avskrivningsgrunderna så att det klarare framgår i vilka sammanhang de olika avskrivningsinstituterna skall användas och för att skydda enskilda människor,
2. om jag avser att ändra reglerna så, att den enskilde får ett beslutsmeddelande i vilket det framgår klart dels innebörden av avskrivningsbeslutet, dels var det kan överklagas.

I 23 kap. rättegångsbalken anges som huvudregel att en förundersökning skall läggas ned när det inte längre finns anledning att fullfölja den. Det är detta som i dagligt tal brukar kallas avskrivning. För vissa situationer finns det närmare reglerat när nedläggning får ske. Det gäller t. ex. om fortsatt utredning skulle kräva kostnader som inte står i rimligt förhållande till sakens betydelse. Göran Ericsson tar upp två typfall: nedläggande på grund av att det inte föreligger brott och nedläggande på grund av att brott inte kan styrkas. För dessa typfall finns inte några särskilda lagregler, men i praxis har man sedan länge utgått från att en förundersökning i dessa fall kan läggas ned med stöd av huvudregeln.

Vad Göran Ericsson tycks efterlysa är närmare lagregler för bedömningen av om brott inte föreligger eller inte kan styrkas. En detaljerad reglering i lag i ämnen av denna typ är emellertid ytterligt sällsynt, om den alls förekommer. Det beror naturligtvis på att förhållandena i de enskilda fallen är så skiftande att sådana lagregler skulle bli alltför intetsägande eller stela. Detta har för övrigt belysts i tidigare lagstiftningsärenden. I stället styrs rättsutveck-

Om översyn av bestämmelserna om nedläggning av förundersökning

lingen genom myndigheternas praxis, inte minst genom vägledande uttalanden från bl. a. riksåklagaren, justitiekanslern och justitieombudsmannen. Denna ordning ger enligt min mening tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Mitt svar på Göran Ericssons första fråga är därför att jag inte avser att ta initiativ till några ändringar i rättegångsbalkens regler på denna punkt.

När det gäller Göran Ericssons andra fråga vill jag framhålla att jag självfallet delar uppfattningen att det är viktigt att den som har hörts som misstänkt för ett brott får besked om hur misstanken har bedömts. Den som hörts som misstänkt har en ovillkorlig rätt att få underrättelse om att förundersökningen lagts ned eller att åtal inte kommer att väckas. Bestämmelser om detta har funnits sedan rättegångsbalken trädde i kraft. Naturligtvis måste polis och åklagare utforma sina beslut så att innebörden av dem framgår klart.

Det är också en viktig princip att den som berörs av ett beslut får vetskap om i vilken utsträckning beslutet kan överklagas eller omprövas. När det gäller polisens eller åklagares beslut under en förundersökning finns det emellertid i princip ingen rätt att överklaga. Det hör samman med att sådana beslut inte på samma sätt som t. ex. en domstols dom vinner rättskraft och därmed blir definitiva. En förundersökning kan när som helst tas upp på nytt.

Anf. 2 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Låt mig först få tacka statsrådet för svaret på mina frågor. När det gäller svaret på min första fråga tycker jag att justitieministern intar en alltför passiv hållning. Det är faktiskt så att rättsstatens styrka och kvalitet inte avgörs på grunder som att vi i vårt land har bra domstolar, att polisen och åklagarmyndigheterna är sällsynt kompetenta och allsidiga i sina utredningar, utan denna rättsstatens bärkraft konstitueras genom att hela kedjan av beslut i rättsfrågor gentemot den enskilde håller samma höga halt av rättssäkerhet som den starkaste delen.

Jag kan dela justitieministerns uppfattning att frågan om avskrivningsgrunderna från juridisk synpunkt är komplicerad och att betydande svårigheter möter när man skall klarare lagfästa dessa grunder. Det är också en av orsakerna till att jag framställt denna interpellation.

När frågan om vidare misstanke i en brottsutredning mot en enskild person kan avskrivas är det enligt min mening av utomordentligt stor betydelse att avskrivningsgrunden korrekt och utförligt anges. Om den tidigare misstänkte inte längre kan misstänkas, exempelvis på den grund att han eller hon inte längre visar sig vara gärningsmannen, då skall inte avskrivning ske på grund av institutet "brott ej styrkt". Vad rättsstaten då egentligen säger på ren svenska är: Du är misstänkt, men vi kan inte bevisa det. Misstanken kvarstår. Denna avskrivningsgrund, herr talman, leder till att den enskilde blir registrerad i olika register som f. d. misstänkt. Om denne sedan söker tjänster inom statsförvaltningen eller tänker sig att företa rättshandlingar kan han bli avvisad på denna felaktiga grund.

Nu är den situation jag redovisat ingen ovanlighet eller något pinsamt undantag i rättsstaten Sverige – tvärtom har detta inträffat alltför många gånger för att rättsstaten skall må bra av det.

I sitt interpellationssvar säger justitieministern så här: "I stället styrs

rättsutvecklingen genom myndigheternas praxis, inte minst genom vägledande uttalanden från bl. a. riksåklagaren, justitiekanslern och justitieombudsmannen." Något längre ner i interpellationssvaret konstaterar justitieministern: "När det gäller polisens eller åklagarens beslut under en förundersökning finns det emellertid i princip ingen rätt att överklaga."

Detta är alltså den delikata situation den enskilde befinner sig i. När felaktiga beslut har fattats har den enskilde att finna sig i det, och möjlighet till rättelse föreligger inte. Stämpeln skyldig kan aldrig raderas ut.

Herr talman! När vi här i kammaren diskuterar rättssäkerhetsfrågor har vi en egenartad förmåga att glida förbi de frågor som till synes är små men som för enskilda människor är stora och avgörande rättssäkerhetsfrågor. Det är just denna böjelse som justitieministern demonstrerar. Det är också detta som ger kvällspressen dess rubriker och som skapar så många förtvivlade och uppgivna människor som stängt sin panna blodig mot en tjänstemannabyråkrati.

Jag tror att det vore välgörande för rättstryggheten om justitieministern kunde gå upp i den här talarstolen och lämna det beskedet att hon för sin del har för avsikt att dels närmare studera frågan och inte minst säkerställa möjligheteten för den enskilde att få beslutsformuleringar som klart och entydigt meddelar avskrivningsgrunden och vad detta innebär, dels se över frågan om möjligheten att besvära sig över sådana beslut. Misstanken, herr talman, infinner sig osökt att även om vi här bra åklagare och bra poliser, som ju är förundersökningsledare i brottmål, kan de fatta felaktiga beslut eller i hastigheten under trycket av en stor arbetsbelastning fatta ett felaktigt avskrivningsbeslut och därmed försätta en enskild person i en utomordentligt svår situation. Om justitieministern alltså kunde lämna ett sådant besked i dag, skulle rättssäkerheten avsevärt höjas i det här landet, inte minst för väldigt många människor som råkar ut för dessa problem i framtiden.

Anf. 3 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Detta är, Göran Ericsson, väldigt svåra och väldigt delikata frågor. Jag skulle önska att det vore så lätt att lösa dem som Göran Ericsson låter påskina.

Jag har faktiskt, i varje fall i viss utsträckning, studerat de här frågorna, bl. a. på grund av att jag har fått skrivelser från enskilda som upplever sin situation så som Göran Ericsson har beskrivit. Det är så att även om man inte har fällts som skyldig känner man sig skyldig på grund av att man har varit med i en process. Och jag förstår det.

Jag har därför frågat: Går det inte att åstadkomma ett överklagande här? Går det inte att ändra och få klarare besked? Tyvärr har jag på en hel del av de frågorna fått nej.

Det finns utrymme för att formulera besluten klarare och tydligare. Jag tror också det är viktigt att polis och åklagare ständigt håller i minnet att det inte får gå slentrian i hur man formulerar ett avskrivningsbeslut. Ett sådant beslut måste vara formulerat så noggrant som möjligt. När det finns möjligheter skall det klart anges vad som är orsaken till avskrivningen. Men det ligger i sakens natur att åklagares beslut om avskrivning inte i alla situationer kan formuleras lika noggrant som en domstols beslut.

Jag tror att det finns utrymme för förbättringar. De blanketter som används måste ständigt granskas, så att man ser till att de är ändamålsenligt utformade. Man får också akta sig för att det går slentrian i detta, för då kan enskilda människor råka illa ut.

I fråga om att besvara sig och överklaga har jag rest precis de frågor som Göran Ericsson tog upp. Mina funderingar gick precis i linje med Göran Ericssons.

Det finns i dag en möjlighet att en åklagares beslut kan prövas av en högre åklagare. På det sättet finns det en överprövningsmöjlighet. Men en besvärssordning på vanligt sätt går inte att införa, såvitt jag har kunnat bedöma utifrån de diskussioner som jag hittills deltagit i på det här området. Det beror på just detta att man fortfarande är inne i en förundersökningsprocedur. Det gör att detta är knepiga och delikata frågor. Och det innebär, precis som Göran Ericsson säger, att vi måste handla med varsamhet, så att det inte blir på det sättet att enskilda upplever sig som stämplade och som skyldiga till brott vilka de aldrig har begått.

Men verkligheten är svårare än vad Göran Ericsson vill låta påskina. Jag har försökt sätta mig in i detta och försökt få de olika punkterna ordentligt diskuterade. Men jag har hittills inte funnit någon annan lösning än det system som vi har.

Anf. 4 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka för justitieministerns kompletterande svar. Det var litet grand av den obotfärdiges förhinder. Hon tycks emellertid ha en stor ambition att komma till rätta med detta, och om Sveriges justitieminister i grunden har den ambition som hon ger uttryck för här i kammaren, tror jag att detta går att lösa.

Jag efterlyste att avskrivningsgrunden skulle formuleras så att vanligt folk, utan att ha någon form av juridisk kompetens, kan avgöra vad beslutet har för följd för en själv. Det kan inte vara svårt att här i landet formulera en text som inte är någon form av domstolsdom utan en vanlig kort beslutstext som meddelar vad beslutet innebär.

Sedan gäller det överklagandet. När det har varit möjligt för denna kammare att i alla andra sammanhang skapa ett besvärsinstitut i olika juridiska processer, menar jag att det måste vara möjligt även för den enskilde att vända sig till åklagarmyndigheten och besvara sig och att detta besvär automatiskt skall avgöras av överåklagaren eller chefsåklagaren, beroende på vilken instans man väljer. Jag tycker inte att detta skall vara något oöverstigligt hinder för att i det här fallet komma till rätta med besvärsinstitutet.

Jag tror att om Anna-Greta Leijon sätter sig ner och börjar fundera litet mera, så kommer hon nog att finna att problemet är tämligen enkelt att lösa. Om inte annat tycker jag att justitieministern kan se till att någon av de fack- och sakkunniga personer som det finns gott om på departementet sätter sig ner och funderar. Efter ett relativt kort funderande har man säkerligen kommit till rätta med denna fråga. Då kan vi lägga ytterligare en rättstrygghetsfråga till samlingen av övriga.

Anf. 5 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag vill bara säga att på den första punkten har jag absolut ingen annan mening än den som Göran Ericsson företräder. Det framgår också av interpellationssvaret.

Avskrivningsbesluten skall vara utformade så att de går att förstå utan att man har någon juridisk sakkunskap. Besluten skall vara klart formulerade. I vissa fall är dock avskrivningen gjord därför att det råder oklarhet. Det ligger i sakens natur att det då inte är möjligt att få samma stringens, samma klarhet. Men det gäller ju inte i alla avskrivningsbeslut. Jag tror inte alls att Göran Ericsson och jag har olika uppfattning på den här första punkten.

I diskussioner som har förts inom departementet har jag poängterat att det är viktigt för rättssäkerheten och för enskilda människors trygghet att det inte går slentrian i hur man fyller i avskrivningsbesluten, eftersom det med en sådan slentrian finns risk för att personen i fråga får denna stämpel på sig. Det är också väldigt viktigt att besluten fattas med samma omsorg som andra beslut fattas med inom de rättsvårdande myndigheternas ram.

Anf. 6 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Det var närmast ordet "oklarhet" som fick mig att begära ordet igen.

Det är ganska enkelt att radera ut alla oklarheter. Avskriver man ett ärende på grund av "brott ej styrkt", kan man i nästa mening säga att "du är misstänkt för brott. Vi har icke kunnat styrka att du är skyldig, men misstanken kvarstår." Om man icke får spaningsresultat, skall det stå "ej spaningsresultat". Är gärningsmannen underårig, skall det stå "gärningsmannen underårig" osv. Detta är mycket enkla saker. Men just sådant fikonspråk som "brott ej styrkt" innebär att misstanken kvarstår och att personen registreras och finns kvar i de olika registren.

Jag tycker att det vore enkelt att åstadkomma någon form av tilläggstext på ett par korta meningar som raderar ut alla tänkbara oklarheter.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1987/88:187 om åsiktsregistrering

Anf. 7 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Nils Berndtson har frågat statsministern om regeringen är beredd att öppet redovisa alla omständigheter kring uppgifterna om åsiktsregistrering i vårt land. Arbetet inom regeringen är fördelat så, att det är jag som skall svara på interpellationen.

Enligt bestämmelser i grundlagen råder det i vårt land förbud mot åsiktsregistrering. Förbudet innebär att en anteckning i ett allmänt register inte får grundas enbart på den registrerades politiska åskådning.

Debatten om åsiktsregistrering har i regel rört olika frågor kring det register som säkerhetspolisen för. Det som har tilldragit sig intresse har framför allt gällt förutsättningarna för säkerhetspolisens registrering.

En av säkerhetspolisens huvuduppgifter är att verka för ett gott infiltra-

tionsskydd. Syftet med detta är att säkerställa att endast personer som är pålitliga från säkerhetssynpunkt får anställning eller uppdrag där man har tillgång till information som är hemlig med hänsyn till rikets säkerhet. Personalkontrollen är ett led i infiltrationsskyddet.

Personalkontrollsystemet innebär att en person som söker eller innehar en tjänst som av hänsyn till rikets säkerhet har placerats i s. k. skyddsklass skall kontrolleras på ett visst sätt. För detta ändamål har ett antal myndigheter och några få enskilda bolag rätt att få upplysningar från bl. a. säkerhetspolisens register.

De nuvarande föreskrifterna om personalkontrollen finns i 1969 års personalkontrollkungörelse. Kungörelsen innebar en väsentlig skärpning av kraven för registrering. Säkerhetspolisen får i sitt register anteckna de uppgifter som behövs för verksamheten. Men en anteckning får inte göras enbart av det skälet att någon har gett uttryck för politisk uppfattning t. ex. genom att höra till en organisation.

Närmare bestämmelser om hur personalkontrollkungörelsens föreskrifter om registrering skall tillämpas har meddelats av regeringen. Dessa bestämmelser syftar bl. a. till att förtydliga förbudet mot åsiktsregistrering, och de klargör att spaningsverksamhet och registrering skall inriktas på personer som verkligen kan befaras bedriva omstörtande verksamhet.

Någon åsiktsregistrering får alltså inte förekomma. Säkerhetspolisens verksamhet skall bedrivas enligt principer som är förenliga med vårt demokratiska styrelseskick och med de allmänna garantier för frihet och personlig integritet som vår rättsordning bjuder. För att övervaka detta håller sig regeringen noga underrättad om verksamheten. Men utöver denna fortlöpande tillsyn är det viktigt att säkerhetspolisen emellanåt blir föremål för en mera grundläggande översyn.

Regeringen har i november förra året tagit initiativ till en sådan översyn. Denna har anförtrotts åt en parlamentariskt sammansatt kommitté. En av kommitténs huvuduppgifter är att göra en förutsättningslös utvärdering av det nuvarande personalkontrollsystemet och lägga fram förslag om hur ett sådant system bör vara utformat i framtiden.

I direktiven till kommittén har jag framhållit att frågan om hur ett system för personalkontrollen bör vara utformat i ett öppet samhälle som vårt är mycket svårbedömd. Olika väsentliga intressen kan här komma i konflikt med varandra. Den kritik som har anförts mot systemet måste enligt direktiven givetvis tas på allvar. I vissa av de fall som har föranlett allmän debatt eller annan publicitet har det i efterhand visat sig att fel i hanteringen har begåtts av olika myndigheter.

Jag kan till sist också nämna att det i kommitténs uppdrag ingår att pröva om de offentliga och hemliga föreskrifter som regeringen har meddelat för personalkontrollsystemet är lämpligt utformade och ändamålsenliga i sak.

Anf. 8 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret på den interpellation jag ställt till statsministern. När jag läste svaret så frågade jag mig om något fallit bort. Den egentliga frågan som ställdes i interpellationen var om regeringen är beredd att öppet redovisa alla omständigheter kring uppgifter-

na om åsiktsregistrering i vårt land. Den frågan kan inte anses besvarad.

Den frågan är inte besvarad med en hänvisning till grundlagens bestämmelser om att anteckningar i allmänt register inte får grundas enbart på den registrerades politiska åskådning. Frågan är heller inte besvarad med en hänvisning till den översyn av säkerhetspolisens verksamhet och personkontrollsystemet som igångsatts.

Personalkontrollkungörelsen har tillämpats på ett sätt som bara kan leda till den slutsatsen att det är fråga om åsiktsregistrering. Det finns inte tid att här ta upp olika fall, men låt mig nämna det uppmärksammade fallet med snickaren i Karlskrona och det material som TCO nyligen redovisat.

På detta område råder en rättslöshet som saknar motsvarighet på andra områden. Vet man inte vad man är anklagad för kan man heller inte försvara sig. Det kan röra sig om helt felaktiga uppgifter i ett register, men konsekvenserna för den enskilde blir förödande. Det går inte att rättfärdiga åsiktsregistreringen med säkerhetspolisens uppgift, som justitieministern åberopar, att verka för ett gott infiltrationsskydd. Det har inte hindrat spioner som Wennerström och Bergling att få anställning och tillgång till hemliga handlingar. Däremot har infiltrationsskyddet fungerat för att hindra en snickare att arbeta på ett marinmuseum.

Översynen som justitieministern talade om är alltså välmotiverad. Men den får inte användas för att dölja vad som skett. För att ge justitieministern tillfälle att komplettera svaret skall jag återgå till några av de problem som jag aktualiserade i interpellationen.

Under andra världskriget, när Europa gastkramades av Hitlertysklands arméer, internerades svenska arbetare enbart för sina åsikters skull i särskilda läger. Det var framför allt kommunister, men också partilösa och radikala socialdemokrater. De som internerades har inte fått någon upprättelse. Det som är särskilt allvarligt är att uppgifter från krigsårens register uppenbarligen hängt med även i fortsättningen. Försäkringar om att dessa register förstörts har kunnat ifrågasättas. Är justitieministern beredd att redovisa vad det är som har hänt med dessa register?

Nyligen avslöjades i Norge att en omfattande registrering av kommunister förekommit. Det aktualiserade frågan om liknande registrering förekommit i Sverige, dvs. efter krigets slut. Ja, säger flera av dem som hade befattning med frågan. Sådan registrering skedde på arbetsplatserna med det luddiga motivet att man ville värna om demokratin – då sattes i stället demokratin ur spel.

Herr talman! Jag är medveten om att det här rör sig om frågor som regeringen formellt kan säga sig sakna ansvar för. Det var tydligen det socialdemokratiska partiet som svarade för verksamheten. Det kunde därför ha varit en poäng om statsministern – som också är partiordförande – svarat. Nu är det dock inte möjligt att göra en sådan boskillnad mellan vad ett regeringsparti och vad en regering bär ansvar för. Är justitieministern beredd att medverka till en redovisning av den åsiktsregistrering som uppenbarligen skett på arbetsplatserna?

Bland de mer uppmärksammade affärerna är den s. k. sjukhusaffären i Göteborg i mitten av 70-talet. Den affären är särskilt anmärkningsvärd. Nu har den frågan fått ny aktualitet, bl. a. genom att utredaren, förre justi-

tiökanslern Ingvar Gullnäs, låtit förstå att hela sanningen aldrig redovisades. Vissa handlingar är hemligstämplade, men detta får inte hindra att sanningen nu redovisas. Är justitieministern beredd att redovisa alla omständigheter kring sjukhusaffären i Göteborg?

I radioprogrammet Kanalen har en rad allvarliga uppgifter om åsiktsregistrering redovisats, men från regeringens sida har det varit påfallande tyst. Detta är inte bra.

Det ligger en olustig dimma över dessa affärer. Sanningen måste fram!

Justitieministern åberopar grundlagens bestämmelser – som i och för sig kunde vara klarare – när det gäller åsiktsregistrering. Men om grundlagsstridig verksamhet bedrivs skadar detta tilltron också till grundlagen, särskilt om regeringspartiets roll är något dunkel.

Jag är medveten om att en öppen redovisning av alla omständigheter kring åsiktsregistreringen – inte minst när det gäller sjukhusaffären i Göteborg – kan vara besvärande för vissa ansvariga. Men detta är bättre än fortsatt dimbildning. Justitieministerns svar är alltför ofullständigt för att bringa klarhet i dessa affärer. Därför kvarstår frågan om regeringen är beredd att öppet redovisa alla omständigheter kring uppgifterna om åsiktsregistrering i vårt land.

Anf. 9 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Det är ett mycket nedslående svar som Nils Berndtson har fått på sin interpellation. Justitieministern koncentrerar sig i huvudsak på frågan om säkerhetspolisens åsiktsregistrering och personalkontroll. Justitieministern tar inte upp de andra frågor som Nils Berndtson ställt i sin interpellation.

Det är bra att regeringen har tillsatt en utredning om säkerhetskontrollen, den s. k. personalkontrollen, vid våra myndigheter och andra företag som är känsliga ur säkerhetssynpunkt. Det har naturligtvis sin bakgrund i att de förhållanden som råder i dag och som har rått under en längre tid inte kan betecknas som någonting annat än en rättsskandal.

Det är t. ex. upprörande att folk inte kan försvara sig, de vet inte vad de är anklagade för, och de kan inte vända sig till någon oberoende instans för att få saken prövad. Ofta finns det ingen som tar ansvaret för uppgifterna. Det är den anställande myndigheten som skall ta detta ansvar, men det görs inte, och ibland vet inte ens anställaren vad det är för uppgifter som säpo har om den berörda personen. Det finns heller ingen kontroll via de fackliga organisationerna. De är visserligen inblandade i hanteringen, men de kan inte göra någonting – de kan inte ens prata med sina klienter, eftersom alla uppgifter är hemliga.

Det är alltså delvis ett sidospår som justitieministern går in på i sitt svar. Hon följer inte upp de viktiga frågor som Nils Berndtson tar upp, som bl. a. handlar om socialdemokraternas eller kanske t. o. m. fackets egen åsiktskontroll och dennas eventuella koppling med säkerhetspolisen. Det är inte utan att Anna-Greta Leijon spår på misstänksamheten mot det socialdemokratiska partiet och säpo genom att i sitt svar över huvud taget inte kommentera de olika affärerna.

Den s. k. Göteborgsaffären är inte utklarad. När konstitutionsutskottet på

sin tid granskade frågan fick man inte ta del av alla papper, och förre justitiekanslern Gullnäs säger sig nu ha ytterligare uppgifter om den affären, som inte har kommit fram i ljuset.

Efter KU:s granskning förra året av personalkontrollen var det väldigt många personer som kontaktade mig och sade att de hade drabbats av personalkontroll. De hade ibland inte fått en anställning, och ibland hade de blivit av med sitt jobb. De var helt oförstående till vad som hade hänt. De kunde inte försvara sig – eller vågade inte göra det med motiveringen: "Ingen rök utan eld."

Men det fanns också exempel där den drabbade trodde sig ana orsaken, nämligen att det finns rester av åsiktskontroll kvar och att socialdemokratiska partiet eller facket har varit inblandat. De här anklagelserna kom från aktiva socialdemokrater, som var allvarligt bekymrade över sitt eget parti. De var bekymrade över att gamla rester från den tid då den politiska striden stod hård mellan socialdemokrater och kommunister ute i de fackliga organisationerna lever kvar. De var allvarligt oroad över och trodde sig känna igen att det fanns rester kvar av den traditionella kopplingen mellan säkerhetspolisen och socialdemokraterna. Och de var ytterst bekymrade över att de inte fann någon inom det socialdemokratiska partiet som var intresserad av att ta itu med frågan och en gång för alla rensa rent.

Det är mycket nedslående att justitieministern – som jag utgår från kan känna sig alldeles obunden i de här frågorna – inte har velat lyfta ett finger för att ta itu med de här frågorna och rensa ut de gamla affärerna.

Socialdemokraterna kommer aldrig ifrån de här sakerna med mindre än att de tillåter en ordentlig undersökning för att bringa klarhet i vad som faktiskt har hänt under de gångna åren. Det kommer att vara en kvarnsten om er hals.

Jag skulle vilja fråga Anna-Greta Leijon om hon inte skulle kunna ta sig en ny funderare på en opartisk undersökning om vad som faktiskt har hänt under de gångna åren när det gäller åsiktsregistrering och det socialdemokratiska partiets inblandning i denna.

Anf. 10 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag måste säga att jag blev mycket förvånad över Birgit Friggebos utfall här mot socialdemokratien. Hon kom med en rad beskyllningar av grävsta slag mot vårt lands största demokratiska parti. Jag tycker att det är upprörande att en ledamot av riksdagen på det här sättet kan slänga anklagelser omkring sig.

Så till detta med att tillsätta en opartisk utredning. Vi har i november månad förra året tillsatt en opartisk utredning med bl. a. en av Birgit Friggebos partikamrater som ledamot. Jag vet inte om hon inte litat på sina partikamrater. Den utredningen skall titta på säkerhetspolisens arbete i allmänhet. Den utredningen skall också speciellt granska frågor om personalkontroll.

En lång rad av de problem som Birgit Friggebo tar upp här skall granskas förutsättningslöst enligt direktiven.

Med anledning av den motion som Birgit Friggebo väckt i dessa frågor har man för övrigt också just konstaterat att den här utredningen är tillsatt. Det är bra att utredningen har tillsatts, säger Birgit Friggebo. Men i en annan

mening har hon en svepande formulering som gör att man kan tro att hon har glömt bort att det redan finns en utredning – för att svara för den kontroll som vi ständigt måste ha av den här verksamheten genom en opartisk utredning.

Socialdemokratin är inte kopplad till säkerhetspolisen. Socialdemokratin för ingen åsiktsregistrering.

Det är riktigt att vi i det här landet före och under andra världskriget hade en omfattande åsiktsregistrering. Vi hade en åsiktsregistrering av kommunister, nazister och syndikalister. Den åsiktsregistreringen har vi nu förbjudit. Den får alltså inte förekomma.

Nils Berndtson tar så upp frågan om det finns någonting kvar av gamla upplysningar i detta sammanhang. Ja, om man läser tidigare handlingar från justitiekanslern och konstitutionsutskottet, kan man när det gäller gamla akter – det gäller alltså inte ADB-register och andra register som förs – konstatera att inte alla gamla upplysningar har tagits bort, och så är det nog fortfarande. Det finns således gamla akter kvar. Jag har bett den nye chefen för rikspolisstyrelsen och chefen för säkerhetspolisen att komma med ett förslag till mig om hur vi skall kunna garantera att alla sådana här gamla akter, utöver de register som redan är gallrade, befrias från gamla uppgifter som finns sedan långt tillbaka i tiden.

Nils Berndtson tar också upp en del fall som är mycket väl utredda. Fallet snickaren Leander har ju behandlats också i Europadomstolen. Jag tror att Nils Berndtson väldigt väl vet att Europadomstolen på punkt efter punkt har tagit ställning för det svenska rättssystemet. Man har sagt att det inte finns någon anledning att kritisera hanteringen beträffande snickaren Leander.

När det gäller frågan om vad man brukar kalla sjukhusspionen har man ju gjort tre olika utredningar. Först gjordes en utredning av dåvarande justitieombudsmannen. Sedan gjordes en utredning av dåvarande justitiekanslern, dvs. Ingvar Gullnäs. Efter det att Gullnäs utredning hade lagts fram tillsattes en särskild juristkommission – det här skedde under de borgerliga åren – och den juristkommissionens material finns lätt tillgängligt.

Till justitiedepartementet kom i höstas en förfrågan från en journalist om den rapport kunde offentliggöras som skrivits av medarbetare bl. a. inom polisen och justitiedepartementet, vilka reste ner till Göteborg när frågan var aktuell. Av det material som finns inom justitiedepartementet har ungefär 90 % offentliggjorts – det är alltså tillgängligt för massmedierna. Vi har i december månad på nytt fattat beslut om den saken.

I försvarsdepartementet finns en del annat material, bl. a. rapporter som dåvarande justitiekanslern Gullnäs har skrivit, som är hemligstämplat. Det hemligstämplades första gången av en borgerlig regering med hänsyn till rikets säkerhet. Den hemligstämpeln har den socialdemokratiska regeringen inte funnit någon anledning att upphäva. Den socialdemokratiska regeringen har inte heller funnit anledning att utöver de tre utredningar som redan har gjorts om denna affär tillsätta ytterligare en.

Min taletid är ute, men jag hoppas att jag får tillfälle att i nästa inlägg redovisa ett telefonsamtal med Gullnäs.

Anf. 11 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Snickaren i Karlskrona drabbades av det som Birgit Friggebo påpekade, nämligen att vederbörande inte får ta del av den anklagelse som är riktad mot honom. Det finns i kungörelsens 13 § en bestämmelse om att man skall få yttra sig, men den rätten tas tillbaka av en regel om att det inte får stöta på sekretessbestämmelser. Det är, som Anna-Greta Leijons företrädare sade, en teoretisk rättighet. Detta kan inte vara tillfredsställande.

När det gäller de register som finns kvar från andra världskriget är det mycket intressant att höra Anna-Greta Leijons beskrivning. Man skall då veta att de som registrerades var framför allt kommunister och över huvud taget radikala arbetare, dock inte i särskild omfattning nazisterna – de placerades i varje fall inte i läger, men de kunde förvisso ha höga befattningar inom försvaret.

Årtiondena efter krigets slut uppdagades det att det fanns anteckningar i register över personers befattning med transportförbjudna kommunistiska tidningar under krigsåren, och det finns anledning att betvivla uppgifterna om att registren från den tiden har förstörts. Jag är glad om Anna-Greta Leijon kan medverka till att alla dessa gamla akter skrotas.

Så till den s. k. sjukhusaffären i Göteborg. Det är knappast en fråga om procenttal när det gäller hur mycket som fortfarande är hemligstämplat, utan det är mer en fråga om vilka uppgifter som finns där. Jag skulle vilja fråga om regeringen är beredd att häva sekretessen för de handlingar som fortfarande är sekretessbelagda. Jag har svårt att förstå att det har med rikets säkerhet att göra. Vad som behöver klarläggas är den roll som säkerhetspolisen, det socialdemokratiska partiet och regeringen har spelat i härvan. Stämpeln "hemlig handling" kan vara befogad om man vill skydda de inblandade, men det kan inte vara ett allmänt intresse, och därför bör sekretessen hävas.

När det gäller en allmän, öppen redovisning av alla dessa omständigheter tycker jag fortfarande att svaret lämnar en del övrigt att önska. Jag har pekat på fördelarna med en öppen redovisning. Kan Anna-Greta Leijon ange några nackdelar? Jag kan inte se några sådana.

Anf. 12 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Anna-Greta Leijon tycks vara mer upprörd över vad jag sagt än över det resultat som det här är fråga om – och det straff som många människor drabbas av på grund av personalkontrollen. Hon säger att hon är förvånad över att en ledamot av Sveriges riksdag kan framföra sådana beskyllningar.

Vad jag gjorde var att läsa upp de anklagelser och de frågor som bl. a. kommer från partivänner till Anna-Greta Leijon. Jag tycker att det är min skyldighet att framföra detta när den här saken kommer upp till behandling i riksdagen. Jag är alldeles övertygad om att frågorna och misstänksamheten kommer att finnas kvar så länge de gamla affärerna inte är utredda.

Nu vet jag inte hur jag skall tolka justitieministerns inlägg, men jag hoppas att vad hon sade innebär att den tillsatta utredningen skall ha möjlighet att kartlägga även åsiktskontroll som har skett under tidigare skeden och inte bara just nu, och att utredningen skall ha rätt att se på Göteborgsaffären och de oklarheter som har kommit fram. Trots vad Anna-Greta Leijon här säger

har det ju redovisats oklarheter – att affären inte skulle vara helt utredd.

Jag skulle vilja få Anna-Greta Leijons bekräftelse på att den statliga utredningen faktiskt kan gå in och undersöka dessa affärer. Misstänksamheten finns nämligen kvar. Jag vill citera ur en artikel i tidningen Broderskap, som ju har nära anknytning till det socialdemokratiska partiet. En socialdemokrat skriver där: "Åtskilligt tyder på att en stor mängd av de unga människor som på 1960- och 1970-talen engagerade sig i solidaritetskommittéer och andra sammanslutningar inom vänstern nogsam finns registrerade hos Säpo. Och att detta deras förflutna, som de själva kan uppleva som avlägset och inaktuellt, idag utgör en konkret belastning för dem – en belastning som i värsta fall kan leda till att de avskedas från sina jobb."

Det är denna oro och denna misstänksamhet som jag har försökt redovisa i Sveriges riksdag, när den här frågan behandlas.

Anf. 13 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Åsiktsregistrering är förbjuden i vårt land och får således inte förekomma. Det är oerhört viktigt att det förbudet efterlevs. För att vi skall kunna vara helt klara över att det är så, och att personalkontrollen sköts på ett för medborgarna bra sätt, har vi tillsatt en opartisk utredning, som förutsättningslöst skall se över detta.

Jag har sagt i direktiven att jag tror att det system för personalkontroll som vi har i dag fungerar i sina huvuddrag och bör bestå. När jag säger *huvuddrag* menar jag att vi måste ha ett system av det här slaget. Tyvärr är det i ett demokratiskt land oundvikligt att vi skyddar oss, för vi vet att det finns odemokratiska intressen. Av historien vet vi att det har funnits sådana också i Sverige. Därför är det nödvändigt med ett system av det här slaget.

Till huvuddragen hör självfallet också vårt beslut att åsiktsregistrering inte får förekomma. Ingen skall få registreras enbart på grund av medlemskap i en organisation.

I övrigt har den här utredningen självfallet möjligheter att gå in i det som den anser att den behöver pröva. Men jag måste fråga mig vad Birgit Friggebo egentligen gjorde under de år de borgerliga var i regeringsställning. Om man nu tyckte att de tre utredningar som har gjorts om förhållandena i Göteborg – den av justitieombudsmannen, den av justitiekanslern och den av den speciellt tillsatta kommittén – inte var tillfredsställande, varför tillsatte man inte omedelbart en ny utredning, när juristkommittén år 1980 blev färdig med sitt betänkande? Om Birgit Friggebo är orolig över det material som är hemligstämplat, varför påverkade hon inte de borgerliga regeringarna att fatta ett annat beslut än att hemligstämpla materialet?

När det gäller JK:s utredning av det material som finns hos försvarsdepartementet har vi fattat exakt samma beslut som den borgerliga regeringen gjorde, och det finns sakliga skäl för det. Därför är mitt svar till Nils Berndtson att vi inte kan häva den hemligstämpeln. Jag kan inte här redovisa varför materialet är hemligstämplat. Däremot är större delen av det material som finns tillgängligt på justitiedepartementet inte längre hemligstämplat.

Socialdemokratin har ingen som helst anledning att ta åt sig av anklagelser från vare sig Birgit Friggebo eller någon annan. Det är inte med hänsyn till det socialdemokratiska partiet som de borgerliga hemligstämplade delar av

detta material, det är jag ganska övertygad om.

Den 18 februari i år ringde en av mina medarbetare på mitt uppdrag till tidigare justitiekanslern och förutvarande landshövdingen Gullnäs för att höra vad han tyckte och tänkte eftersom han gjort en del intervjuer. Vid detta samtal den 18 februari framförde Gullnäs inte något som helst önskemål om att bli befriad från tystnadsplikten. Jag kan alltså inte finna att det utöver de tre utredningar som har gjorts finns någon anledning att tillsätta en ytterligare utredning, nu lika litet som när de borgerliga partierna var i regeringsställning.

Vi måste ständigt och jämt hålla ögonen på hur personalkontrollkungörelsen fungerar just för att den berör enskilda människor. Det finns anledning för oss att så långt som möjligt tillåta att uppgifter i personalkontrollen kommuniceras med de enskilda, men det finns en gräns när detta inte låter sig göra. Det är viktigt att denna gränsdragning inte utnyttjas slentrianmässigt och att uppgifter hemligstämplas bara när det finns speciella skäl som talar för att uppgifterna måste vara hemliga. Annars skall den enskilde naturligtvis få del av uppgifterna. Detta är en av de huvudfrågor som den parlamentariska utredningen skall ägna sig åt. Den måste ta reda på dels om de föreskrifter som finns är riktiga, dels – och kanske framför allt – om den praktiska tillämpningen stämmer överens med föreskrifterna. Det är angeläget att vi så snart som möjligt får utredningens förslag så att vi får veta om det anses nödvändigt att göra ändringar i nuvarande regler.

Talmannen anmälde att Birgit Friggebo anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 14 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det är inte ett övertygande resonemang som förs om att inte häva hemligstämpeln i Göteborgsaffären. Om inte utredaren Gullnäs har krävt det – han har sagt att man inte skall rota i detta mer, men han har också antytt att det finns saker som inte har redovisats ordentligt – så tror jag ändå att allmänheten kräver en öppen redovisning.

Anna-Greta Leijon säger att SAP inte för register, men det har ändå förekommit, och det har bekräftats av både fackliga och politiska funktionärer. Då är frågan: Vet Anna-Greta Leijon med säkerhet att registrering icke längre förekommer? Vet Anna-Greta Leijon att man inte i andra organisationer som tidigare registrerat kommunister och radikala arbetare – som Kommittén Folk och Försvar – gör det också fortsättningsvis? Detta är faktiskt viktiga frågor i debatten om demokratin.

Svenska sjöfolksförbundet har besvarat frågan om åsiktsregistrering med att meddela att man inte längre företar någon sådan registrering och att man tar klart avstånd från alla former av partipolitisk registrering. Det vore bra om justitieministern sade detsamma. Det kan – det är uppenbart – finnas krafter som tror att man också i dag kan företa denna typ av registrering.

När det gäller sjukhusaffären vill jag säga att så länge man tiger om det förflutna uppstår lätt misstankar att man även i fortsättningen kan tillämpa liknande metoder. Det primära är kanske inte att ta fram syndabockar utan att gardera sig mot att sådan verksamhet förekommer även i fortsättningen.

Jag vill till sist också säga att sanningen har en viss förmåga att tränga fram – det visar i dessa dagar vissa vapenaffärer. Jag tror det vore klokt av regeringen att själv ta initiativ till en öppen redovisning av vad som har hänt i fråga om åsiktsregistrering innan man blir upphunnen av sanningen. Det är mod. att lägga fram alla fakta i dagsljuset och ingenting dölja som jag har efterlyst i min interpellation. Jag frågar då: Är regeringen beredd att ta detta djärva men så nödvändiga steg?

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1987/88:188 om obduktionsverksamheten

Anf. 15 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Ulla Tillander har frågat mig vad regeringen ämnar göra för att garantera en etiskt korrekt obduktionsverksamhet.

Obduktionsverksamheten är reglerad på olika sätt. Sådana obduktioner som inte innefattar rättsmedicinsk undersökning omfattas av obduktionslagen (1975:191). Frågor som rör rättsmedicinsk obduktion regleras i kungörelsen (1973:710) om rättsmedicinsk obduktion. Socialstyrelsen har meddelat allmänna råd till obduktionslagen (MF1975:123) samt föreskrifter om förfarandet vid rättsmedicinsk obduktion m. m. genom cirkulär (MF1975:12). Vidare har socialstyrelsen utfärdat föreskrifter om dödsbevis m. m. (SoSFS (M). 1987:1). För de läkare som utför obduktioner gäller dessutom samma etiska regler som för alla andra läkare.

Det är angeläget att respekten för den enskilda människans integritet bevaras också efter döden.

De frågor om obduktioner som Ulla Tillander tar upp i sin interpellation är redan föremål för översyn i olika sammanhang.

Den s. k. RRK-utredningen har i sitt betänkande (Ds S 1986:3) Samordning av det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet bl. a. föreslagit olika åtgärder för att minska antalet rättsmedicinska obduktioner. Utredningens förslag har remissbehandlats och bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Frågan om samtycke vid obduktion utreds för närvarande av den s. k. transplantationsutredningen (S 1987:02). I direktiven till utredningen heter det: "Samtyckesreglerna vid organdonationer och andra obduktioner än rättsmedicinska bör utformas så enhetligt som möjligt. Utredaren bör därför också överväga samtyckesreglerna vid sådana obduktioner."

Lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m. fl. omfattar för närvarande i princip inte den rättsmedicinska verksamheten. Den s. k. tillsynsutredningen (S 1987:03) har dock bl. a. i uppgift att överväga om den personkrets som omfattas av lagen bör utvidgas till att avse även personal som är knuten till rättsmedicinsk eller rättskemisk verksamhet. Utredningen skall också överväga om tillsynslagen bör förtydligas när det gäller t. ex. personalens omhändertagande av avlidna i avvaktan på bisättning och begravning.

Det är således ett omfattande utrednings- och beredningsarbete som pågår

rörande obduktionsverksamheten. Jag förutsätter att olika etiska frågeställningar i sammanhanget kan komma att belysas också av det medicinsk-etiska rådet i lämpligt skede av reformarbetet.

Mot bakgrund av vad jag här sagt har jag för närvarande inte för avsikt att föreslå några ytterligare åtgärder.

Anf. 16 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Motiven för min interpellation är flera. Ett motiv är att det anseende som sjukvården har bland människor, och måste ha, inte får rubbas. Människor skall med djupt förtroende kunna lämna sina liv i sjukvårdens händer. Förtroendet bygger på att sjukvården möter människorna med kunskap och med respekt för människans värde och värdighet. Enbart kunskap räcker inte, för den kan i princip vara styrd av en människosyn som skulle vara kränkande, om den uttalades eller började tillämpas. Därför har den gamla läkaretiken med rötter både i Aten och i Jerusalem spelat så stor roll – den har talat om vad läkaren skall göra med sina kunskaper. Respekten för en människa i sjukvårdens händer omfattar människan som helhet, både kropp och själ. Den innefattar också respekten för de anhöriga, och den inbegriper även respekten för en individ också när livet har flytt.

Ett annat motiv till min interpellation är att genom massmedia uppmärksamheten har riktats mot makabra förhållanden som, om de är sanna, föranlett många frågor hos allmänheten. Man frågar: Är det som avslöjas i enlighet med de regler som gäller? Får t.ex. en rättsmedicinsk expert dekorera sin bokhylla på en offentlig arbetsplats med människokranier? Man kan också fråga sig varför ingen har reagerat mot detta. Det är naturligt att ställa frågan: Är det fel på reglerna eller på tillämpningen av reglerna eller på kontrollen av att reglerna efterlevs? Om det är kontrollen av att gällande bestämmelser efterlevs som har brustit, kan det vara kontrollen både på lokal och på central nivå som har brustit.

Som representant för en tidningsläsande och TV-tittande allmänhet har man fått ett intryck av att de regler som gäller om *huruvida* obduktion över huvud taget skall utföras och *hur* den skall utföras i det här fallet har lämnat ett utrymme för godtycke, som hotar att underminera det förtroende som allmänheten borde ha rätt att känna i förhållande till sjukvården och som ytterst skadar sjukvårdens möjligheter att bota.

Mot detta resonemang kan invändas att man inte får dra förhastade och alltför vittgående slutsatser av det extrema exempel som exponerats i massmedia. Jag skulle vara beredd att godta den *invändningen*, om det inte hade funnits mer som gör den fråga som jag har ställt till socialministern starkt befogad.

Jag tänker då på att motioner, där det har begärts utvärdering och översyn av obduktionslagstiftningen, har behandlats av socialutskottet flera år i rad.

Bl. a. i motioner från centern har frågan rests om antalet obduktioner, minst 40 % av dödsfallen, står i rimligt förhållande till de intentioner som låg bakom 1975 års obduktionslag. Intentionen bakom den lagen var den att restriktivitet och återhållsamhet skulle gälla. Det är bara att konstatera att detta inte är fallet nu. Här har man från riksdagens sida i flera år efterlyst att

förhållandena på det här området skulle klarläggas, men inga förslag har lagts fram ännu.

Nu har saken genom omständigheternas spel uppmärksamrats. Den oro och olust som många människor känner inför det här har inte enbart sin källa i den senaste tidens makabra händelser, utan orsakas också av den oklarhet och otrygghet som beror på det godtycke i tillämpningen som reglerna inbjuder till eller i varje fall inte förhindrar.

Den yttersta frågan bakom allt detta är egentligen denna: Vem äger en avliden människas kropp? Är den statens egendom? Eller har den enskilda människan rätten att förordna om hur hennes kropp skall användas? Vilken vikt skall man fästa vid de anhörigas känsla för pietet?

En präst som intervjuades i Aktuellt och som var väl insatt i de här frågorna uttryckte en inställning som nog många kan dela när hon sade: Att ta kroppen och dess organ – nej! Att få chansen att ge kroppen eller delar av den – ja!

Med andra ord: Den enskilde måste ha rätten att ge sitt samtycke till att kroppen får användas i läkekonstens tjänst.

Jag vill sluta med en fråga till socialministern: Kommer de frågor som jag här har tagit upp, som länge har varit aktuella, som under flera år har tagits upp i riksdagen och som på sista tiden har blivit akut aktuella, snart att få svar?

Anf. 17 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Den fråga som vi nu håller på att behandla är av utomordentligt stor vikt. Det som Ulla Tillander hänvisar till och de händelser som vi har fått presenterade under de senaste veckorna eller månaderna i anslutning till en uppmärksamrad rättegång har satt mycket djupa spår hos många människor, och det är förstaeligt. Frågor som gäller obduktion, den enskilda personens rättssäkerhet och vördnaden för människan också efter döden är utomordentligt viktiga för alla eller i varje fall för de flesta människor. Jag tycker att det därför är mycket angeläget att vi så snart som möjligt kan få en rad frågor kartlagda och redovisade samt även att vi kan få förändringar gjorda i nu gällande lag och i nu tillämpade principer.

Jag vill fråga statsrådet Sigurdson: Hur lång tid bedömer statsrådet att det tar innan vi kan få de ändringar som har aviserats utifrån de utredningar som arbetar? Jag skulle också vilja fråga om det som nu har förts fram i debatten föranleder någon ändring i utredningsarbetet eller några kompletteringar i de utredningsdirektiv som har givits, eller om statsrådet anser att de frågor som aktualiserats också kommer att besvaras inom ramen för de utredningar som nu arbetar.

Jag tror att svenska folket vill ha mycket snabba och klara besked på de här punkterna, eftersom de berör något av det innersta hos människan. Är inte lagen sådan som den är i dag bristfällig, är inte även den kontroll som utövas på grundval av nu gällande lagstiftning bristfällig?

Jag skulle också vilja ta upp ytterligare en fråga. Nuvarande obduktionslag har, som Ulla Tillander sade, lett till att antalet obduktioner blivit mycket omfattande. Vi har från moderata samlingspartiets sida i motioner ställt frågan om detta är nödvändigt. Ett beslut om obduktion i samband med ett dödsfall kan för de anhöriga innebära mycket stora påfrestningar. Det är

givetvis också angeläget att den enskilda människan i sin livstid kan få någon form av garanti för hur hennes lekamen kommer att behandlas efter dödsfallet. Frågan om äganderätten till den döde är viktig i detta sammanhang, och den personliga integriteten, vördnaden för och hänsynen till människan, måste mycket klart markeras i de här situationerna.

En annan fråga som jag tror att det verkligen finns anledning att undersöka är omfattningen av t. ex. dödsbevisobduktioner. Jag menar att det i sådana fall inte skall behöva göras mera ingående ingrepp än vad som krävs för att kasta ljus över ett oklart dödsfall. Man har en känsla av att det nu görs mycket ingående dissektioner även vid rena dödsbevisobduktioner. Jag tror att det finns anledning att skapa klara regler och klara bestämmelser på detta område. Det finns i och för sig bestämmelser, men man bör också klarlägga tillämpningen av de särskilda bestämmelserna.

Herr talman! Jag har i denna vecka haft kontakt med en mamma som miste sin son i en tragisk trafikolycka. Polisen begärde obduktion, och det företogs obduktion. När mamman sedan i denna sorgesituation fick dödsbevisprotokollet, visade det sig att man hade gjort en mycket ingående obduktionsundersökning. Jag kan inte bedöma nödvändigheten av detta i det här fallet.

Mot bakgrund av det samtal jag hade med denna mamma vill jag ändå att statsrådet skall lägga på minnet att det är fråga om mycket känsliga problem, inte minst för de anhöriga. Man bör verkligen inte gå längre än vad som är absolut nödvändigt för att klarlägga ett dödsfall. Den berättelse jag fick här under veckan – en händelse ur verkliga livet, som kan drabba vem som helst – visar att vi måste se över gällande lagstiftning.

Jag vill än en gång fråga statsrådet hur lång tid det kommer att ta innan vi kan få de aviserade utredningarna redovisade. Låt mig också fråga om det i dessa utredningsuppdrag finns något krav på att belysa omfattningen av obduktioner när det t. ex. gäller dödsbevisobduktioner.

Anf. 18 Socialminister GERTRÜD SIGURDSEN:

Herr talman! Efter att ha lyssnat till Ulla Tilländers inlägg – och då särskilt inledningen – kan jag säga att jag i stor utsträckning delar den oro och den olust som hon känner inför det som vi har kunnat ta del av i massmedia.

Enligt obduktionslagen har det hittills vid obduktioner gällt samma samtyckesregler som vid organdonationer, i de fall dödsorsaken är känd. En obduktion får inte ske mot den avlidnes eller mot de anhörigas vilja. Om dödsorsaken är okänd, får obduktion däremot alltid ske om det behövs för att orsaken till dödsfallet skall kunna fastställas eller för att en viktig upplysning om sjukdomens beskaffenhet skall kunna erhållas.

I likhet med dem som har talat här tror jag att det är angeläget att hålla antalet obduktioner nere. I många fall kan det emellertid vara mycket viktigt med en obduktion för att få en upplysning om en sjukdom. Man får inte glömma bort att obduktionen är en viktig kunskapskälla. Den kan ge de anhöriga besked om en dödsorsak, som de upplever som mycket viktig att få reda på. Obduktionen kan också utgöra underlag för forskning och utveckling, för att man t. ex. skall kunna förebygga olycksfall. En obduktion kan också ge besked om effekten av en behandling som patienten har fått.

Det skall naturligtvis hela tiden göras en avvägning mellan respekten för

den enskildes och de anhörigas integritet och de skäl och de behov man har när det gäller att obducera. Vi är helt överens om detta.

I mitt interpellationssvar har jag redovisat vad som är på gång. Det finns flera utredningar som behandlar dessa frågor. Det sker en översyn av transplantationslagen. Utredaren startade under 1987. Tillsynsutredningen startade något senare. Det är svårt att i dag säga exakt när dessa utredare är klara med sina arbeten. Preliminärt skall båda utredningarna lämna förslag år 1989.

Anf. 19 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att vad som händer med dem som dör på våra sjukhus är av stor vikt också för vården av dem som lever. Och förtroendet för sjukvården påverkar förmågan att bota, och det förtroendet är i sin tur beroende av respekten för människan som helhet, som både kropp och själ, som både levande och död.

En springande punkt i socialutskottets kritik av den slappa tillämpningen av gällande regler, en kritik som har framförts under flera år, är att de tillämpas alltför godtyckligt. Och intentionen bakom obduktionslagen, där det talas om återhållsamhet när det gäller ivern att obducera, har fallit bort, trots att det är lagens andemening.

Det åligger regeringen att vårda dessa lagar, t. ex. den som handlar om obduktioner. Då kan man inte nöja sig med att lagens anda förflyktigas så att bara lagens bokstav finns kvar.

Socialutskottet har haft anledning att vid upprepade tillfällen behandla krav på översyn av reglerna för obduktion. Utskottet har riktat sig till regeringen hösten 1985, hösten 1986 och våren 1987. Varje gång har utskottet understrukit behovet av översyn av både rättsmedicinska och kliniska obduktioner och av reglerna för samtycke. Utskottet har också understrukit att riksdagen skall få en redovisning av utfallet av nuvarande regler just mot bakgrund av den höga obduktionsfrekvensen – 40 % av dödsfallen. Utskottet har också efterlyst en skärpning av ansvarsreglerna när det gäller obduktionsverksamheten.

För att ytterligare understryka det allvarliga i situationen har utskottets centerpartistiska och moderata ledamöter reserverat sig för ett tillkännagivande till regeringen. Det är hög tid för regeringen att avlämna förslag.

Anf. 20 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag skall än en gång fråga statsrådet om utredningsuppdraget även innefattar synen på omfattningen av obduktionerna. Jag tänker då på antalet obduktioner. Antalet har nämligen ökat på ett sätt som vi inte förutsåg när lagen antogs. Det finns utifrån de etiska problem som man möter i samband med obduktioner också stor anledning att verkligen ta upp och belysa denna fråga. Centerpartiet och moderata samlingspartiet här bl. a. krävt att det verkligen skall göras en klar belysning när det gäller dessa frågor och att målsättningen skall vara att minska antalet obduktioner.

Jag förstår statsrådets syn när det gäller motivet för obduktioner i olika sammanhang – dels för att fastställa dödsorsaken, dels för att få klarlagt huruvida en viss medicin eller en viss behandling har påverkat patienten. Det

finns också rent vetenskapliga motiv i övrigt. Alla dessa motiv är i sig kanske välgrundade. Men vi måste få klara gränser när det gäller orsaken till obduktioner. Om det gäller att enbart klarlägga orsaken till dödsfallet menar jag att man inte skall företa en mer omfattande obduktion än vad som är nödvändigt för att klarlägga dödsorsaken. Man skall då inte utvidga obduktionen så att man också t. ex. kan uppnå vissa vetenskapliga erfarenheter. Utifrån min uppfattning krävs det då ett annat motiv. Det är i detta sammanhang som den enskilda människan måste få vara med i större utsträckning än vad som är fallet i dag. Likaså måste det ske en klarare redovisning av vad som hänt i samband med en obduktion.

Jag tror att dessa frågor måste belysas mera ingående än vad, som det verkar, statsrådet har för avsikt att göra inom ramen för de nämnda utredningarna.

Jag vill ännu en gång fråga: Ligger i utredningsuppdraget också strävan att minska antalet obduktioner i förhållande till vad som för närvarande är fallet?

Anf. 21 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Till Ulla Tillander vill jag säga att i de kommittédirektiv som regeringen har antagit den 26 mars 1987 finns infört vad socialutskottet har sagt vid olika tillfällen och alltså det uppdrag som riksdagen har gett regeringen.

När det gäller minskningen av antalet obduktioner och vad som står i utredningsdirektiven vill jag påpeka vad jag har sagt i mitt interpellations-svar, att RRK-utredningen har föreslagit olika åtgärder för att minska antalet rättsmedicinska obduktioner. Den utredningen har remissbehandlats och bereds nu i regeringkansliet.

Transplantationsutredningen gör en allmän översyn av samtyckesregler-na. Man skall alltså överväga formerna för samtycket, och man kommer också att fundera över vid vilka tillfällen obduktion kan få göras. Utredning-en är inställd på att göra en bredare översyn, vilket alltså sammanfaller med det Göte Jonsson tog upp.

Anf. 22 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag har förstått av statsrådets svar att målsättningen är klar när det gäller rättsmedicinska obduktioner. Utredningen behandlas nu inom ramen för remissförfarandet. Kan jag tolka statsrådets senaste besked på det sättet att det inom ramen för tilläggsdirektiven finns ambitionen att också minska antalet icke-rättsmedicinskt motiverade obduktioner?

Anf. 23 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Den kritik jag har velat ge uttryck för avser tillämpningen av de regler som för närvarande gäller och som har blivit alltför slentrianmässiga, slappa och lämnar för mycket åt godtycket. Den kritiken implicerar min kritik av att kontrollen av efterlevnaden av lagen inte har skötts. En annan kritik har också formulerats av ett enigt socialutskott.

Jag vill sluta med att understryka att jag också har förståelse för flera av de motiv för obduktion som socialministern nämner. Förutom att de regler som

gäller borde tillämpas enligt bokstavens anda borde de också ändras i riktningen att ge den enskilde rätt att som en gåva i livets tjänst medge obduktion.

Anf. 24 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag vill bara till Göte Jonsson säga att transplantationsutredningen inte får några tilläggsdirektiv, utan de direktiv den har fått täcker redan hela frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1987/88:190 om äldrevården genom anhöriga

Anf. 25 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Stina Gustavsson har frågat mig om jag avser att vidta sådana förändringar i pensionsreglerna att möjlighet till s. k. växelvård står till buds utan sänkt pension.

Växelvård är en ny vårdform som vuxit fram under senare år och som innebär att en person vårdas omväxlande i hemmet och på sjukhem. Vårdformen används mest för att avlasta den som vårdar en sjuk person i hemmet. Det förekommer dock att den sjuke efter ett regelbundet schema vårdas omväxlande i hemmet och på sjukhem.

Det som föranlett Stina Gustavssons interpellation är den bestämmelse som finns i 10 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring och som innebär att en gift pensionsberättigad som stadigvarande lever åtskild från sin make skall betraktas som ogift ur pensionssynpunkt. Detta medför en något förhöjd folkpension, eftersom pensionen för en ogift folkpensionär utgör 96 % av basbeloppet, medan en gift pensionär får 78,5 % av basbeloppet om båda makarna har hel pension. Om två makar som tidigare betraktats som ogifta ur pensionssynpunkt på grund av att den ena maken vårdats på ett sjukhem övergår till växelvård kan detta innebära att de på nytt betraktas som sammanboende, vilket medför en viss sänkning av folkpensionen för dem båda.

Som framgår av vad jag nyss sagt är växelvård framför allt avsedd att utgöra en avlastning för den person som normalt vårdar den sjuke. I en sådan situation betraktas två makar som sammanboende i utgångsläget, och några kortare vårdperioder på sjukhem förändrar inte detta. Om det däremot är så att en person som tidigare vårdats på sjukhem och uppburit pension som ogift övergår till växelvård, måste sannolikt vårdtiden i hemmet vara längre än vårdtiden på sjukhemmet för att försäkringskassan skall ompröva sitt tidigare beslut att betrakta makarna som ogifta ur pensionssynpunkt.

Enligt vad jag har fått veta angående utvecklingen inom växelvården blir det alltmera vanligt att den sjuke vårdas större delen av tiden i hemmet. Det blir då ingen tvekan om att han skall betraktas som gift ur pensionssynpunkt. Eventuell ersättning för vårdinstansen bör då utges i annan form än genom höjd folkpension. Jag är således inte beredd att föreslå några ändringar i pensionsreglerna i det här avseendet.

Anf. 26 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation.

På äldre dar skall man kunna känna sig trygg och veta att vård och hjälp finns att få när det behövs. Alla äldre, även de som inte klarar sig på egen hand, behöver sociala kontakter och aktiviteter och behöver känna sig självständiga.

Det finns inte en form som passar alla. Äldreomsorgen måste rymma en mångfald möjligheter, både vad gäller bostad och vad gäller service. Institutionsvården, som förr ofta var det enda alternativet, byts i dag ut mot andra alternativ.

Under senare år har verksamheten inom långtidsvården utvecklats till att förbättra patientens livssituation genom såväl kvalificerad som effektiv rehabilitering. Detta har lett till att även långvårdspatienter kan återvända hem under kortare perioder. Anhöriga tar på sig ett stort ansvar och ofta också en tung arbetsbörda. De flesta anhängigvårdare är i ungefär samma ålder som den vårdade. Det är make eller maka som t. o. m. har uppnått pensionsåldern som ställer upp. För samhället som helhet är det positivt när anhöriga vill hjälpa och bistå sina närmaste.

Införandet av s. k. växelvård blir allt vanligare. Det innebär att två patienter delar på en sängplats. När den ena patienten är hemma en eller två veckor finns det en annan patient på sjukhemmet. Att ett sådant system har kunnat genomföras är i stor utsträckning anhörigas förtjänst.

Av socialministerns svar framgår att om en person som vårdats på sjukhem och uppburit pension som ogift övergår till växelvård, måste sannolikt vårdtiden i hemmet vara längre än vårdtiden på sjukhemmet för att försäkringskassan skall ompröva sitt tidigare beslut att betrakta makarna som ogifta ur pensionssynpunkt.

Det har inträffat att en försäkringskassa ändrat sitt tidigare beslut och betraktar makarna som stadigvarande sammanboende i ett fall där vårdtiden i hemmet inte varit längre utan exakt lika lång. Jag vill därför be socialministern om ett förtydligande. Är det ett riktigt förfarande från försäkringskassans sida att i sådana fall där vårdtiden är exakt lika lång ändra tidigare beslut till vårdtagarens och vårdarens nackdel?

Anf. 27 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Växelvården har litet olika organisation i olika delar av landet. Den organisation som är vanligast och som sannolikt kommer att bli den som dominerar innebär att den sjuke normalt sett vårdas i hemmet och att vårdaren med hjälp av växelvård kan få avlastning under längre eller kortare perioder.

Jag kan inte, Stina Gustavsson, avgöra den aktuella frågan. Om man tycker att försäkringskassan har fattat ett felaktigt beslut finns det möjlighet att besvära sig över beslutet, och då blir det alltså en omprövning. Man kan i första hand begära en omprövning av kassans beslut. Sedan kan man, som Stina Gustavsson säkert vet, gå vidare och överklaga tills man kommit till högsta instans, som är försäkringsöverdomstolen. Det är den vägen man måste gå för att få klarhet i denna fråga.

Anf. 28 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag känner till dessa regler, socialministern. Det jag vill peka på är något som jag har erfarit från mitt eget landstingsområde. Det finns flera personer som efter en tids vistelse på sjukhem och efter rehabilitering mycket väl skulle kunna klara av en växelvård under kortare perioder med anhörigas hjälp. En vecka på sjukhem, en vecka hemma, dvs. lika lång tid på sjukhus som hemma.

På grund av försäkringskassans sätt att hantera pensionsfrågan känner sig inte vårdtagaren eller den anhörige eller personalen vid sjukhemmet motiverade att arbeta med systemet.

Jag har i dag också erhållit ett brev från en distriktsläkare som tar upp precis samma sak. Han har blivit uppmärksam på en, som han kallar det, orättvisa. En patient har växelvård på sjukhem där han vårdas under två veckor för att sedan vistas två veckor hemma. Jämfört med den tid han var intagen på sjukhem får hans hustru nu lägre pension.

Det är att beklaga att socialministern i dag inte klart velat uttala om gränsen går vid längre vårdtid hemma eller om lika vårdtid skall gälla som gräns. En positiv behandling i pensionshänseende är positivt för den vårdande men också positivt för hela samhället. Inte sällan är det så att de anhöriga pensionärerna har låg pension.

Jag skulle vilja ge socialministern en chans att ytterligare besvara frågan: Hur skall pensionerna hanteras vid exakt lika vårdtid hemma som på sjukhem i växelvårdsalternativet? Det är tydligen där som problemet ligger och svaret finns.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1987/88:96 till näringsutskottet

Proposition

1987/88:128 till jordbruksutskottet

8 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1987/88:85 om miljöpolitiken inför 1990-talet

1987/88:95 om datapolitik för statsförvaltningen

1987/88:101 om lag om brandfarliga och explosiva varor

1987/88:102 om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan

1987/88:104 om kulturmiljövård

1987/88:105 om jämställdhetspolitiken inför 90-talet

1987/88:107 om målsägandebiträde

1987/88:109 om urval m. m. till högskoleutbildning

1987/88:110 om den framtida verksamheten vid Stiftelsen Invandrartidningen

1987/88:112 om lokalisering av en för totalförsvaret gemensam skyddsskola

1987/88:113 om kompetensriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux
1987/88:115 om anslag till plan- och bostadsverket, m. m.
1987/88:116 om studiemedel
1987/88:117 om reglering av priserna på fisk m. m.
1987/88:119 om godkännande av ändringar i EFTA-konventionen
1987/88:121 om extra höjning av basbeloppet m. m.
1987/88:122 om ändringar i kriminal- och polisregisterlagarna m. m.
1987/88:126 om inriktningen av verksamheten vid statens hundskola m. m.
1987/88:129 om vissa sjöfartspolitiska åtgärder
1987/88:131 om ändrade regler för bostadsbidrag till ungdomar

Prot. 1987/88:83
14 mars 1988

---

9 § Anmäldes och bordlades

Redogörelserna

1987/88:20 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet under år 1987
1987/88:21 Styrelsens för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1987

10 § Anmäldes och bordlades

Motion

med anledning av prop. 1987/88:89 om begränsningar i vittnesplikten
1987/88:Ju17 av Allan Ekström (m)

11 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1987/88:26 om anslag till datainspektionen (prop. 1987/88:100 delvis)
1987/88:27 om stöd till politiska partier (prop. 1987/88:100 delvis)
1987/88:28 om anslag till allmänna val (prop. 1987/88:100 delvis)
1987/88:29 om anslag till de kungl. hov- och slottsstaterna (prop. 1987/88:100 delvis)

Skatteutskottets betänkande

1987/88:21 om trafikpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88:50 delvis)

Justitieutskottets betänkanden

1987/88:23 om anslag till polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet m. m. (prop. 1987/88:100 delvis)
1987/88:24 om anslag till statsrådsberedningen m. m. (prop. 1987/88:100 delvis)
1987/88:25 om anslag till justitiekanslern (prop. 1987/88:100 delvis)
1987/88:26 om anslag till brottsskadenämnden (prop. 1987/88:100 delvis)
1987/88:27 om anslag till Svensk författningssamling m. m. (prop. 1987/88:100 delvis)

Prot. 1987/88:83
14 mars 1988

Meddelande om interpellationer

Lagutskottets betänkanden

1987/88:15 om ändrade regler vid löneutmätning och införsel (prop. 1987/88:59)

1987/88:16 om marknadsföring av alkoholdrycker, snabbvinsatser och tobak

1987/88:17 om nordiska boskillnadsmål (prop. 1987/88:83)

1987/88:18 om anslag till bokföringsnämnden (prop. 1987/88:100 delvis)

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1987/88:15 om vårdbidrag för handikappade barn (prop. 1987/88:46 delvis och 1987/88:100 delvis)

1987/88:16 om bidrag till föräldraförsäkringen (prop. 1987/88:100 delvis)

Socialutskottets betänkanden

1987/88:9 om anslag till arbetsmiljö m. m. (prop. 1987/88:100 delvis)

1987/88:11 om gallring enligt socialtjänstlagen (prop. 1987/88:76)

1987/88:21 om abortlagen

12 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 4 mars

1987/88:206 av *Hans Lindblad* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om villkoren för vissa närradiosändningar:

Genom "allemansradio" och sedan genom samarbete mellan Radio Gävleborg och Ljusdals radioförening har fullmäktigesammanträdena i Ljusdals kommun i flera år direktsänts i radio. Detta har varit mycket uppskattat i en kommun med stora geografiska avstånd. Fullmäktigedebatterna har på detta sätt kommit ut till människor. Radioföreningen finansieras genom medlemsavgifter, föreningsbidrag och kommunalt bidrag.

Men nu upphör utsändningarna, sedan lokalradios jurist förklarat att det förslag till avtal som förelegat med radioföreningen i Ljusdal innebär en finansiering som strider mot 11 § i lokalradios avtal med staten. En kommunal finansiering av utsändningarna är inte tillåten.

För den kommunala informationen i Ljusdal är det ett svårt bakslag att radioutsändningarna upphör.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga kulturministern:

Vill statsrådet – om den tolkning av avtalet som gjorts i det aktuella fallet är riktig – medverka till att den form av kommunal information som har skett i Ljusdal ändå kan fortsätta?

den 8 mars

Prot. 1987/88:83

14 mars 1988

1987/88:207 av *Hadar Cars* (fp) till statsministern om viss export av granatgevärsammunition till Storbritannien:

Meddelande om interpellationer

Enligt uppgifter som lämnats av tidigare chefstjänstemannen i FFV, Sigfrid Akselson, skulle FFV under Vietnamkrigets dagar med samtycke från dåvarande utrikesministern och eventuella ytterligare företrädare för regeringen ha exporterat granatgevärsammunition till Storbritannien för vidare befordran till Australien. Detta skulle ha skett trots att regeringen i augusti 1966 officiellt stoppat alla leveranser av vapen och ammunition till Australien eftersom detta land deltog med trupper i kriget i Vietnam.

Är Sigfrid Akselsons uppgifter korrekta?

Om så är fallet, vilka av de dåvarande statsråden kan ha varit informerade om vad som hände och var också oppositionspartiernas ledare underrättade om saken?

Mellan vilka år skulle denna vapenexport ha ägt rum?

den 9 mars

1987/88:208 av *Pär Granstedt* (c) till statsministern om vapenembargot mot Australien under Vietnamkriget:

Grunden för den svenska vapenexportpolitiken är att det i princip råder ett förbud, från vilket undantag kan meddelas efter prövning i varje särskilt fall. För tilltron till Sveriges neutralitetspolitik och till vår politik i freds- och nedrustningsfrågor är det nödvändigt att denna prövning sker på ett konsekvent sätt och att de principer för prövningen som fastställts av statsmakterna också tillämpas i praktiken.

De smuggelaffärer och andra tvivelaktigheter som uppmärksammats på vapenexportens område under senare tid har varit ägnade att starkt rubba tilltron till den svenska vapenexportpolitiken. I första hand tvingas man konstatera allvarliga brister i exportföretagens vilja att efterleva det svenska regelsystemet och i myndigheternas förmåga att framtvunga en sådan efterlevnad.

Nyligen framförda anklagelser om att en företrädare för den svenska regeringen skulle ha tagit initiativ för att ett vapenembargo som regeringen själv beslutat om skulle kringgås, förbättrar inte situationen. De är ägnade att ge näring åt misstankarna att vissa oegentligheter i vapenhandeln skett med regeringens och/eller myndigheternas goda minne. Trots att lång tid förflutit sedan den återopade händelsen skulle ha inträffat är det viktigt att bringa fullständig klarhet i frågan. Med hänsyn till frågans känsliga karaktär borde en oberoende utredningsgrupp tillsättas med möjlighet att forska både i svenska och utländska källor. Skulle det framkomma att anklagelserna har någon grund, måste garantier skapas mot ett upprepande.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till statsministern:

Meddelande om interpellationer

1. Är regeringen beredd att ta initiativ till en oberoende utredning av det påstådda kringgåendet av Sveriges vapenembargo mot Australien under Vietnamkriget, i syfte att nå fullständig klarhet?
2. Är regeringen beredd att, om påståendena skulle visa sig ha grund, vidta åtgärder för att förhindra att något liknande kan inträffa igen?

den 10 mars

1987/88:209 av *Viola Claesson* (vpk) till statsrådet *Georg Andersson* om flyktingar från Chile:

I de flesta kommuner i landet visar invånarna sin solidaritet med flyktingar. Med ett allt intensivare arbete försöker de pressa regering och invandrarverk till en mer human behandling av flyktingar.

I min egen hemkommun, Mark i Älvsborgs län, växer stödet till de chilensare som lever under hot om utvisning eller som nu tvingas hålla sig gömda efter regeringsbeslut om utvisning. En stark känsla av hoppfullhet tändes av Lisbet Palme, när hon för en tid sedan höll ett fredstal i Göteborg inför församlade landsmän och flyktingar:

Det finns några fascistiska diktaturer kvar i världen. De allra värsta är Chile och Sydafrika. Med oss här i kväll har vi många chilenska vänner och det känns vanmäktigt att det är fjorton år sedan diktaturen tog makten i Chile. Olof sade redan i september 1974: "Den fred som man säger råda i Chile är en falsk fred, en gravarnas och terrorns fred. Chiles folk får utstå ohyggliga lidanden. Vi vet inte hur länge detta kommer att fortgå, men förr eller senare kommer blodsregimen i Chile att försvinna i sin oändliga förnedring och skam, saknad av få, föraktad av hela den demokratiska världen. Ibland kan hotet upplevas som förtvivlan. Det finns ju skrämmande våldsregimer som bestått länge, men vi vet också att folkens frihetslängtan aldrig kan utrotas. Folkens frihetslängtan växer sig allt starkare och diktaturerna kommer att störtas. Dokumentationen av övergreppen kommer att gå till historien som skräckexempel på det djupaste förfall människor kan uppvisa.

Bilden av Pinochetjuntan består. Med ovanstående beskrivning av Chile bärs Lisbet Palmes tal vidare av alla dem som längtar efter en fristad och av dem som solidariskt håller flyktingar gömda, deltar i stödaktioner och samlar namnunderskrifter som vidarebefordras till den svenska regeringen. När det nu avslöjats att flyktingar bokförts dubbelt på invandrarverket borde det också stå klart att den falska propagandan om att Sverige skulle översvämmas av flyktingar måste avfärdas med större auktoritet än tidigare från regeringens sida. Till Sverige kommer grovt räknat endast en tiondels promille av världens flyktingar. Varför har då utrymmet minskat sedan Olof Palmes ovan citerade tal hölls?

Utvisning av chilensare som i Sverige sökt politisk asyl har ökat kraftigt. Av de mer än hundra chilensare som är bosatta i Marks kommun har en fjärdedel fått avslag från invandrarverket, i tio fall också från regeringen, när de begärt politisk asyl. Samtliga utvisade tvingas nu hålla sig gömda.

Ett exempel är småbarnsfamiljen Gatica. Familjen har varit i Sverige i mer än två och ett halvt år och deras lilla flicka har under ett och ett halvt år vistats på Assbergs förskola. Daghemspersonalen, liksom också ett stort antal kommuninvånare i övrigt, deltar i solidaritetsarbetet för de chilenska familjer och ungdomar som i likhet med småbarnsfamiljen Gatica i rädsla för att återsändas till Pinochetjuntans Chile befinner sig i flykt.

En stor grupp av flyktingarna i Mark tog sig till Göteborg för att lyssna på Lisbet Palmes fredstal. De chilensare som fick uppleva det djupa engagemanget i Lisbet Palmes ord är nu chockerade över bristen på samstämmighet mellan hennes stöd och regeringens samt invandrarverkets handlande i flyktingpolitiken.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga invandrarminister Georg Andersson:

Har den svenska regeringens syn på Chile förändrats i jämförelse med vad som nämdes i Lisbet Palmes tal? Om så är fallet: På vilka punkter kan invandrarministern hänvisa till förbättringar för Chiles folk?

På vilket sätt är invandrarministern beredd att konkret göra insatser för de utvisningshotade chilensarna i Mark och andra kommuner?

Vilket råd har invandrarministern att ge familjen Gatica och deras olyckssystrar och olycksbröder, som nu gömmer sig på grund av regeringens utvisningsbeslut?

13 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 4 mars

1987/88:391 av *Barbro Sandberg* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om visst utbildningsmaterial hos skolöverstyrelsen:

Datorer arbetar med svindlande hastighet och gör utskrifter oändligt mycket snabbare än vad människan kan göra. Den enda långsamma och fördröjande faktorn i datorarbete är människan som skriver in text och koder i datorn. Människan – operatören – måste behärska tangentbordet med dess bokstavs-, siffer-, tecken- och manövertangent. Att behärska tangentbordet innebär att kunna skriva med touchmetoden – en metod som går ut på att varje finger har sitt arbetsområde på tangentbordet och att fingrarna genom träning hittar rätt tangent enbart med känslan. Blicken skall vara fäst på det manus skrivaren arbetar efter, eller vid direkt författande på skärmen eller papperet. I maj 1985 gav SÖ:s grundskoleavdelning ett par experter i uppdrag att utarbeta ett servicematerial i maskinskrivning, som enligt direktiven skulle levereras den 19 augusti 1985. Den 18 augusti samma år låg materialet på vederbörande tjänstemans bord. I UbU 1986/87:2 daterat den 20 november 1986 säger utskottet "att SÖ avser att ta fram ett servicematerial för ämnet maskinskrivning". Materialet fanns uppenbarligen redan då hos SÖ. Enligt inhämtade uppgifter har SÖ ännu ej bearbetat detta förslag. Rektorer och lärare ute i landet har efterfrågat materialet.

Prot. 1987/88:83
14 mars 1988

Vad avser statsrådet att vidta för åtgärder för att detta material kommer ut till skolorna?

Meddelande om frågor

den 11 mars

1987/88:392 av *Anne Wibble* (fp) till statsrådet Bengt K Å Johansson om remissbehandlingen av viss departementspromemoria:

Den 25 februari sändes promemorian En femte AP-fondstyrelse (Ds Fi 1988:12) ut på remiss. Remissvaren skall vara inne senast den 11 mars, varefter proposition är aviserad till den 31 mars. Remisstiden är således 15 dagar. Flera av remissinstanserna har sitt säte i Stockholm, där sportlovet täcker halva remisstiden.

Förslaget om inrättande av en femte AP-fondstyrelse kan med erfarenhet av tidigare politiska diskussioner väntas bli mycket kontroversiellt. Det borde därför ligga i regeringens intresse att få frågan om motiv, utformning, medelsram etc. utförligt belyst.

Jag vill fråga statsrådet vilka skäl som varit styrande vid valet av den oösedvanligt korta remisstiden.

14 § Kammaren åtskildes kl. 13.33.

In fidem

SUNE K JOHANSSON

/Olof Marcusson